Független művelődési és helytörténeti havilap
XXVIII. évfolyam 8. (738.) szám, 2022. augusztus 11. – csütörtök

HÉTFALU

Szerkesztők: Hochbauer Gyula és dr. Kovács Lehel István

Alapította és szerkesztette (1906–1911): dr. Fekete Endre és Kiss Béla

● Kovács Lehel István

Az Árpád-szobor leleplezése

(Folytatás előző lapszámunkból.)

A román és szász részről jövő állandó támadást nem nézte jó szemmel Háromszék lakossága sem, sőt a *Székely Nemzet* is kifakadt (1896. október 14., 14. évfolyam, 154. szám), összeállítva egy listát azokról a személyekről, akik az emlékmű felállítását ellenezték, felszólítva a székelyeket, hogy mindenféle kapcsolatot szakítsanak meg velük.

Székely, ne pártold az ellenségedet!

Lapunk olvasói méltó fölháborodással olvashatták azt a minősíthetetlen gaz támadást, a melyet Brassó város képviselő testületében a zöld szászok a brassói Cenk hegyen felállított Árpád-szobor leleplezési ünnepélyének előkészítése alkalmából hazánk ezeréves örömünnepe, ez emlékoszlop és általában minden ellen a mi magyar, intéztek. A zöld szászok folytatják most is e gyalázatos támadásokat nemcsak lapjukban, hanem minden egyesületben, még a nőegyletben is, küzdenek az ellen, hogy a leleplezési ünnepélyen a szász egyesületek is részt vegyenek. A zöld szászok gálád magaviseleté végre arra indította a brassói magyarságot, hogy a társadalmi és gazdasági retorzió eszközeivel is küzdjön a magyart gyűlölő zöld szászok ellen. Csak természetes is, hogy nem bízzák rá életüket, vagyonukat olyanra, a kiről tudják, hogy halálos ellensége mindennek, a mi magyar. De a székelyek, Háromszék és Csik megye lakosai is naponként megfordulnak Brassóban, mi székelyek is igen sokat vásárlunk és dolgoztatunk a brassói szászokkal. Tudjuk meg tehát, hogy ki az ellenségünk, kitől tartózkodjunk. Közöljük tehát azok névsorát, a kik tiltakoztak az Árpád-szobor ellen, a kik gyűlölik a magyart, és a kiket ó székely, ha magyar önérzet van benned, ha szereted fajodat és nem akarsz ellenséged kezébe fegyvert adni, mellyel első sorban téged támadnak meg; ne pártolj, kerülj! Ne vásároljunk tehát székelyek és ne pártoljuk a következőket: Fabriczius Károly (Fabriczius Kari Söhne cég, Búza-sor és Kapu-utca) női divatüzlet, Jekel Vilmos likőrgyáros, dr. Lurtz Károly ügyvéd, Miess Lajos bőrkereskedő (Kapu-utca 22.), Schmidt Sámuel szíjgyártó, Stenner Frigyes gyógyszerész (Kapu-utca), Teutsch Gyula likőrgyáros, Teutsch Vilmos bádogos, Weiss Mihály szíjgyártó, Witting Frigyes mészáros és Zeidner Henrik könyvkereskedő (Búza-sor sarkán), és H. Dressnandt Nachfolger cég (Kolostor-utca). Ismert zöld-szászok még dr. Flechtenmacher Károly orvos és Znitz Henrih füszerkereskedő és Schiel és Ganzek gépgyárosok. És hogy tudja a székely és a magyar, hogy kire ne bizza vagyonát, életét, kit ne gazdagítson pénzével, folytatni fogjuk a proscribált zöld szászok névsorát.

Amint közeledett a leleplezés időpontja, hágott a tetőre a szervezkedés. Háromszékről (Kézdivásárhelyről) különvonatot indítottak, a menetrendet a *Székely Nemzet*, 1896. október 17-iki, 14. évfolyam, 156. számában közölték.

A cenki Árpád-szobor leleplezése. Brassó városának ez ünnepét Brassó magyarsága fényessé akarja avatni. Nem hajtva a dühöngő zöld szászok ellenvetéseire, nem törődve az ádáz gyűlölettel, melyet ott a Fabricziusok és Lurtzok szítanak, a magyarok törhetetlen lelkesedéssel készülnek arra, hogy az Árpád-szobor leleplezésének ünnepe nemcsak a brassói magyaroknak, de az egész magyar nemzetnek is ünnepe legyen. Az ünnepély rendezésére alakult bizottság most arra kéri meg a brassóiakat, hogy díszítsék fel hajlékaikat, de nemcsak azok, a kik a belügyminiszter és a vele érkező vendégek bevonulásának irányában laknak, hanem azok is, a kik e vonaltól kissé távol laknak, mert kell, hogy minden brassói magyar hajlékán lobogó, virágdísz hirdesse, hogy a millenáris emlékmű felavatását a nemzetiségek által lakott városban egyetértésben és barátságban ünnepük meg.

A *Brassói Lapok*, 1896. október 17-ikei., 2. évfolyam, 124. száma közli az istentisztelet énekrendjét: *„Az ezredévi emlékszobor felavatásának ünnepélye alkalmából holnap, vasárnap, reggel pontban 8 órakor a helybeli róm. kat. templomban ünnepélyes istentisztelet tartatik. A templomi kar Jaschik Gyula vezetése alatt a következőket fogja előadni «Te deum» ének és zenekara Führer Róberttől. Továbbá: Ünnepi mise F-dúrból énekkar, szóló és zenekar számára Jaschik Gyulától. Offertorium: kettős ének szoprán és bariton hangra fuvolaszólóval és zenekísérettel Diabelli Antaltól. A mise befejezéséül: «Isten dicsősége» vegyes karra alla capella Beethoventől."*

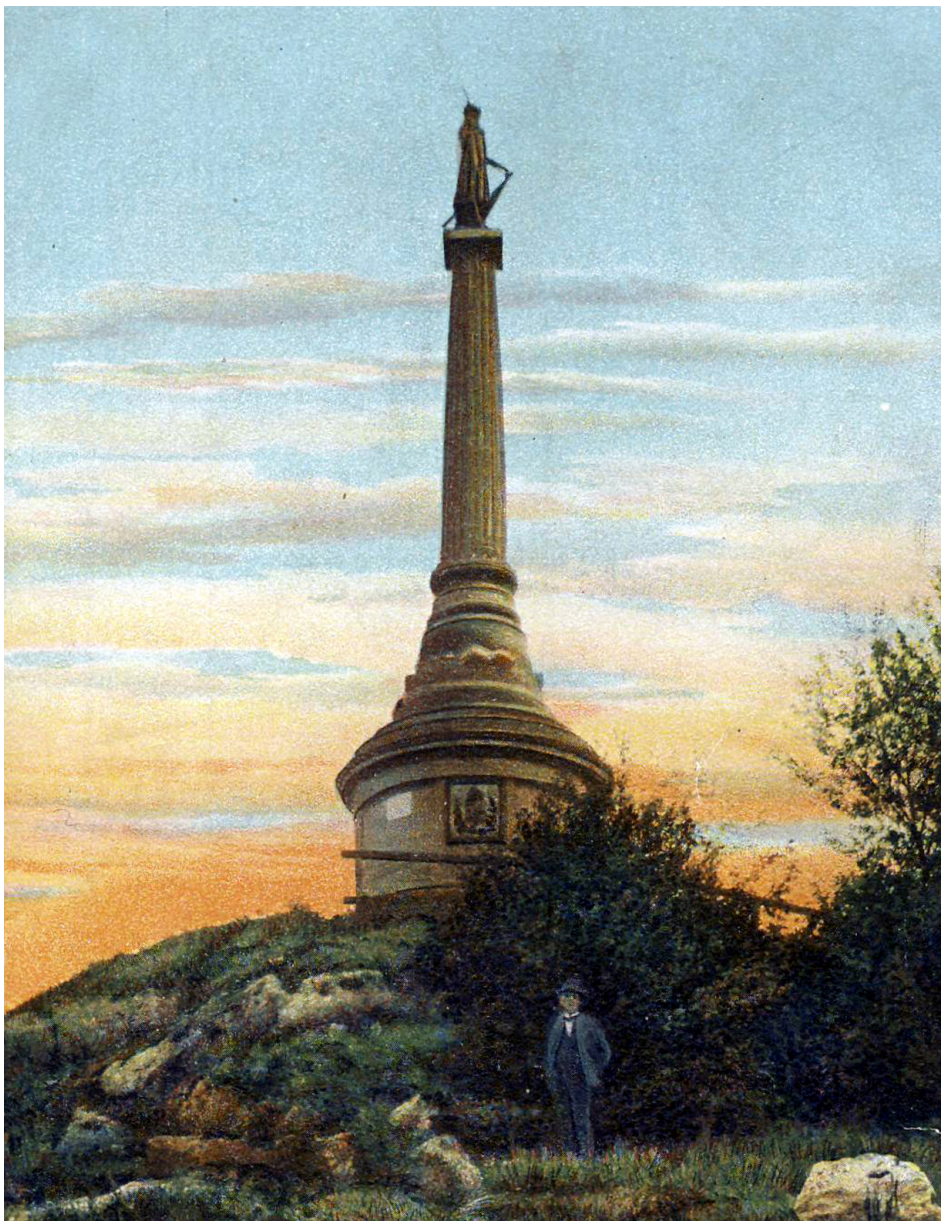

Perczel Dezső belügyminiszter október 17-én, 3 óra 25 perckor érkezett meg Brassóba.

Bonyhádi Perczel Dezső Miklós József Emil (Szekszárd, 1848. január 18. – Bonyhád, 1913. május 18.) szabadelvű párti politikus, belügyminiszter, Perczel Béla egykori igazságügy-miniszter és királyi elnök fia. Jogi tanulmányait a pesti egyetemen végezte, ahol ügyvédi oklevelet nyert. 1868-ban Baranya vármegye tiszteletbeli, majd első aljegyzője, 1871-ben Tolna vármegye völgységi járása szolgabírája, 1877-ben Tolna vármegye alispánja lett. 1895. január 15-től 1899. február 26-ig ő volt a Bánffy-kormány belügyminisztere. 1896-ban valódi belső titkos tanácsossá nevezték ki. 1899-től 1901-ig és 1903-tól 1905-ig a képviselőház elnöke volt.

A *Pesti Napló* az avatás előtti napon így harangozta be az eseményt (1896. október 17., 47. évfolyam, 286. szám):

Vasárnap egyszerre két ezredévi emléket is lepleznek le nagy ünnepségek közt. Az egyiket az ország legnyugatibb határszélén, Dévényben, a másikat a délkeleti határon, a brassói Cenk-hegy ormán. Mind a két emlék Árpád-szobor, amelyet Jankovics Gyula mintázott. A honfoglaló hős kardját leeresztve, másik kezében a magyarok címeres pajzsát tartva, nyugodtan tekint az országra, amelyet örökre elfoglalt. A dévényi emlék huszonkét méter, a cenki emlék tizennyolc méter magas talpazaton áll, amelyet Benczik Gyula műszaki tanácsos tervezett. A cenki emlék nyolcszáz méter magasságban van elhelyezve, s kitűnően látszik a brassói templomtérről. A dévényi emlék leleplezésén Jósika Samu, ő felsége körüli miniszter képviseli a kormányt s a vendégeket vivő különvonat Becsből indul Dévénybe. Brassóba Perczel Dezső belügyminiszter rándul nagy kísérettel.

(Folytatjuk.)

* Kiadja a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság – © HMMT, 2022 * ISSN 1582-9006 *

• Veres Emese Gyöngyvér

Leányszöktetés, házassági perpatvarok és egyéb erkölcsi ítéletek a barcasági magyar evangélikus egyházi iratok tükrében

A szászsebesi templomban még ott a láncon függő kő, amelyet kisebb vétség elkövetése esetén a templom kapujában kellett tartania a vétkesnek. A nagyobb vétek már pénzbírsággal járt. Hasonló köveket nem látunk ugyan a barcasági magyar evangélikus gyülekezetekben, de pénzbírság nyomát annál többet. Igaz, ott hegedűbe is állíthatták a vétkest, aki éppen ünnepnap ültetett vagy oltárt csalt, az egyéb vétkekről nem is beszélve. Az esetek tárháza pedig az anyakönyv vagy a lelkész ügyvezetési naplója.

Egy budapesti evangélikus gyülekezet tagjaival erdélyi kiránduláson voltunk. A szászsebesi evangélikus templom gondnoka egyszer csak egy óriási, láncon lógó kőre mutatott kérdően, hogy vajon tudja-e valaki, hogy mi célt szolgált. Bár pontos adatokat ő sem tudott már, az mégis kiderült, hogy s házasságtörés büntető eszköze volt. Még a legizmosabb férfiak is alig bírták megemelni, úgyhogy azóta is azt találgatja mindenki, hogy miként használhatták a több kilós eszközt, amelyből aztán a nagyszebeni és a kistoronyi templomban is láthattunk példányokat.

A barcasági csángók gyülekezeti irataiban, valamint a brassói Honterus Levéltár rájuk vonatkozó dokumentumaiban még számtalan egyházfegyelmi leírást találunk, bár tény, hogy a 18. századi leírásokat már mi se értjük maradéktalanul. Nos, lapozzuk fel a barcasági magyar evangélikus gyülekezetek iratanyagát, hogy képet kaphassunk a különböző korok erkölcsi felfogásáról és szokásairól.

Az 1750-es években megkezdett anyakönyvek (amelyekből már alig van néhány a gyülekezetek tulajdonában; eltűnésük okát nem ismerjük) igazi kincsesbányái a korabeli életnek, hiszen a népmozgalmi adatok mellett a teljes egyházi szertartások leírása, az egyházi alkalmazottak feladatköre is megtekinthető, természetesen a szabályok áthágását követő büntetésekkel. A népmozgalmi adatoknál is többlet információkkal gazdagodunk, amennyiben az illető élete rendhagyónak bizonyult.

Legelőször is lássuk, hogy mikor és milyen következményekkel tiltják meg a vasár- és ünnepnapi munkavégzést. „Vasárnapokon minden Rabotás munkák (kivévén az elkerülhetetlen szükségnek és a keresztyéni szeretetnek munkáit) mindenkinek választás nélkül, értsd: kivétel nélkül az Istentől és a világi tisztviselőktől kemény fenyegetés és büntetés alatt teljességgel megtiltatnak és az egész vasárnapok, mind a templomban, mind a magános házakban az Isten beszédének elmélkedésére, imádságra és a kegyességnek akármi névvel nevezhető gyakorlására rendeltettek. Erre nézve keményen megtiltattak: Mindenféle szekerezések, lovaglások és akárminémű kereskedések. Minden lármázások, kortsomára járások és Tánczolások. Minden ide s tova való kerengések és az iffjaknak utcákon, hegyeken, pásitokon és guzsalyos házakban való játcódozások, veszekedések és kiáltások stb." Az ünnep megsértésért igen sokszor kellett pénzbírságot fizetni. Így a barcaújfalusi pénztárkönyvbe beírták, hogy egy asszony bírságot fizetett, mert pünkösdkor káposztát ültetett.

Ha az életfordulók szerint haladunk, a csernátfalusi anyakönyvet forgatva felfigyeltem arra, hogy egy gyerek keresztnevét fejjel lefelé írták be. Ha meg is néztem akkor a többi adatot, nem vált egyből egyértelművé a magyarázat. Amikor még egyszer felfigyeltem erre, a szöveg már magáért beszélt: 1762. július 12-én keresztelt „Deflorata Tót Gy. Mih. Katának Türkösben Andrást." Tehát a házasságon kívül született gyerek esetében alkalmazta ezt az eljárást a lelkész, ám mindezt nem tartotta meg következetesen. A megesett lányról részletesebben értesülünk az anyakönyv megszeplőtelenítettekről szóló külön fejezetéből: „Türk. Tót Gy. Mihály Leánya Tót Kata megesvén; de a' kire vallott, az alatt míg ki nem kiáltotta terhes vóltát, a' Legény meg-házasodott, és a' Férfinak, u.m. Gyerkó Mártonnak terhes baja a' Ven. Inspector [Tisztelt felügyelő] eleibe viteték és ott el is végeztetik, Tót Kata pedig három rendbeli felállással reconciliáltaték [békéltetett]." Ebben a fejezetben is sorjáznak a „különleges", ma már sokszor megmosolyogtató esetek. Például: „Türk. Fazakas János Leánya, Kata, megesvén, Hoszszufalusi Huszár Mártonra vall, de a' Provisoratus előtt a' Legény vétkesnek nem találtatik, hanem a' Menyetskének csak férj kellett volna, mellyre nézve Fazakas Kata a' Hegedűt megváltván, háromszori felállással Eklésiát követ."

Ami pedig a házasságkötéseket illeti, amennyiben köztudottan megszeplőtelenített lány kívánt férjhez menni, akkor az ifjú párnak eklézsiát kellett követnie, és csak a templom ajtajában adhatta őket össze a lelkész. A hasonló eseteket külön fejezetben találjuk, így 1761. július 29-én „Türkösi Sára Dávid Tatrangi Koszta Margittal megesvén Templom ajtaja előtt copuláltatnak [eskettetnek], és az után háromszori fel állásra Ekklésiát követnek." Vagy „Türk[ösi] Horvát Szabó János Uram Szólgája Pap Ferentz a' Szolgálóval Székely Sárával együtt Szólgálván, megestek, az után a' Templom ajtaja előtt copuláltatván, az Eccleastica reconciliatiora admittátatnak [gyülekezeti megbékéltetésre engedtetnek]." 1774. október 16-i bejegyzés szerint: „Türk[ös]: néhai Máti János Fia János, jollehet testének állapotjában nyomorék és félszeg vala, a küs egyik karjával semmit sem dolgozhatik vala; mindazonáltal a testnek buja gerjedzésétől inditatván, megszeplösitté Türk. Marsti Györgynél szolgáló vékony elméjű Leányzótt Pajor Annát, kitis elvenni kivánván magának jövendőbeli Házastársul copuláltattak, a Templom Ajtaja előtt és more consueto [szokás szerint] Istennel és a Sz[ent] Gyülekezettel megbékéltettek." Érdekes, hogy másfél évtizeddel később, ugyan külön jegyzik be a házasság tényét, ám semmiféle büntetést nem olvashatunk ki a szövegből: „Anno 1780 Diebus Octobris. Türkösi Jakab Márton fia Márton Sára Mihály leányával, Ilonával elszökvén Havasalföldében laktanak együtt copulálatlan, szintén 7. holnapokig, az után onnan ki jővén A 1781 d. prima Mens May itten copulaltattak s egyszersmind introducaltattak [a gyülekezetbe bevezettettek].

Éppen ezen úton járt Hoszszufalusi Szén János a' Türkösi Tatrangi als Rákoczi István Leányával Annával, kik együtt mentek el, együtt is jöttek haza, és egy napon is végezték itthon magok szükséges bajokat."

A csernátfalusi anyakönyv – mint azt említettem – részletes leírást ad a szertartások menetéről. Az esketés toldalékaként ezt találjuk a megesett lány esetében: „Azok iránt, kik az Istennek jo endelése, s szemérmetesség és fenyiték ellen magokat meg fertéztetik. És ezek, úgymint a Lator és kurva, vagy egyben kelnek a házasságban, vagy sem. Mindenik esetben ezt a szükséges Dolgot kell megjegyezni.

1.) Ha a kurvát nem akarná az ő Latra elvenni, vagy ha a kurva nem akarna az ő Latrához menni; illyen rendet kell tartani: a.) Szalmakoszoruban nyaka s kezei tétessenek a Pellengérbe a közönséges isteni szolgálat idején. b.) Három vasárnapokon nyaka s kezei lakatos hegedűbe tétessenek és az egész isteni szolgálat idejére a templom ajtaja elé állittassék. c.) Harmadik vasárnapon kivétetvén a hegedűből állittassék térdre a templom közepén s kövessen eklézsiát az Agenda szerint. d.) Ez a Személy előre fizessen a Lelki Pásztornak [...], a Gotsmanynak [a mai felügyelőnek felel meg. A német Gottesmann-ból származik] [...] [az összegek olvashatatlanok]. e.) Tellyességgel a nem akaró Félnek sem pellengért, sem szalmakoszorút, sem hegedűt pénzel meg váltani nem szabad., hanem ha a' V. Inspektorátus és [...] Patronatus az Eklesia számára járandó huf 6 váltságért bizonyos tekintetben megengedne. f.) A melly Fél pedig akarna házasságban lépni, ennek a Szalma koszorú elengedtethetik a Gotsmanyoknak járandó [...] 60 váltságért: sőt a Pellengér és hegedű iránt is lehet engedelmeskedni, ha az Eklésiának fizet huf 6. Bizonyos környül álló Dolgokra nézve lehet a 6 forintból 3 forintig engedelmeskedni." A Honterus Levéltárban talált 18. századi Ágendában nem találtam meg az eklézsiakövetés módját, más korabeli Ágenda nem maradt ránk.

Amint a fenti két példából is kiderül, amennyiben a pár együtt kívánt maradni, akkor némi bűnbánati eljárás után mégis teljes értékű tagja lehetett a közösségnek. a gond valójában csak ott volt, amennyiben a megesett lányt nem kívánta elvenni az ő „latra", ahogy ez többször is előfordul az anyakönyvben. Még a 20. századi terepmunka során is kiderült, hogy például Apácán mátkásodás után már hivatalosan is a leánynál aludhatott a legény, illetve csak akkor tekintették szégyennek, ha a lány megesett, ha a legény nem kívánta törvényesíteni ezek után a kapcsolatot.

A békés együttélés azonban nem mindig adatott meg a pároknak, így számtalan békéltetési és válási esetről is olvashatunk. A barcasági magyar evangélikusok 1886-ig az erdélyi szász evangélikus egyházhoz tartoztak, ennek megfelelően a válást az evangélikus superintendens (püspök) mondta ki, ám előtte a párnak még különböző fórumokon kellett megjelennie. A legtöbbször erről részletes feljegyzés is készült, így már a 18. századi anyakönyv ezen fejezetében is találunk hasonlókat Csernátfaluban. Ezek szerint 1761-ben „Türk[ösi] Néhai Pap János kissebb fia Pap Márton, Bátsfalusi Gyerkó György hajadon Leányával Gyerkó Katával tisztességessen egyben kelvén, Lakodalmi Solemnitást [ünnepséget] nagy pompával és Ceremoniával tartanak; de tsak hamar az Ördög konkolyt hint közikben, és a Menyetske ugy meggyülöli az Urát, hogy egy néhány ízben oda hagyván, az Attyához haza fut.

(Folytatása a 4. oldalon.)

Miniszterelnökség
Nemzetpolitikai Államtitkárság
Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

● VERES EMESE GYÖNGYVÉR

LEÁNYSZÖKTETÉS, HÁZASSÁGI PERPATVAROK ÉS EGYÉB ERKÖLCSI ÍTÉLETEK A BARCASÁGI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZI IRATOK TÜKRÉBEN

(Folytatás a 3. oldalról.)

Ezt látván a' Férje, bé panaszollya a' Ministeriumnak, mellyre nézve a' Magyar Fraternitás öszve gyűl két rendben, mind a' két fél szorossan examináltatik d. 28va Obris 1762. Ezt és az ő egymás ellen való panaszokra illyen Decisio következik: Hogy a Férfi ne részegeskedjék, a' Feleségét ne motskolja, jól gazdálkodjék, a' Marháira jól viseljen gondot. Az Aszszony ember pedig ne nyelveskedjék. Férje híre nélkül ide s tova ne járjon; ne dugdétsoljon; a' mit Férjének készítt, abból egyék; a' Férjéhez mindjárt haza menjen: minden egyet mássát /:melyet elhordott:/ haza vigye és így reconciliálódjanak; külömben a' mellyik ennek nem enged, nyakvasra adplicáltassék [csatoltasson]. A Férfi megnyukszik a Decision; a' Menyetske pedig excipiál [kifogásol], kívánja, hogy a Napától [após] külön menjen lakni, melly kívánságot a Minisztérium is helyben hagyott. De ezt sem tellyesítteték be, s a' Menyetske sem ment haza végképpen. Idő forogván, a' Menyetske elfut az Attyától is karátson után, incerto Mense [bizonytalan hónap], nagy havazásban és fuvatagban senki nem tudván hová lett, /: még a Templomban is publicáltatott [kihirdettetett], ha valaki tudna valamit elmenetele felől, de senki semmit nem tudott :/ és valami emberrel találkozik a' Mezzőn abban a' nagy havazásban, s azzal együtt éppen Bodolára mégyen. Ott addig lakik, míg a' Gyermeket világra szüli, kit meg is keresztelnek Bodolán. Az alatt megizeni Szülőinek hol légyen, és hogy magzatot is szült volna, a' Szülék jovallyák, hogy jöjjön haza, ki minekutánna Gyermek ágyból ki ment volna, haza jött Szüleihez. Akkor ismét egybe gyűle a' Fraternitás, hogy dolgaikat ujjolag megvisgállyák és eligazítsák, de a Menyetske nem adá arra magát, hogy Férje mellé menjen, hanem így felelt: ha ugyan tsak meg kell lenni, hogy melléd menjek, meg étetlek, az az: étetőt [méreg] adok bé az után én is essem a' Hóhér kezében. Ezt hallván a Fraternitas, semmi reménség nem vala az öszve békéltetés felől, azért Causajokat a' Ven. Inspector Ur eleibe dirigálta. Ott immár szemben szállván mind a' kettő, annyira költ a' dolog, hogy a Ven. Inspectoratus Husvétig, Anni 1763 Separatiot [itt: különélés] tett, s máig is külön lakva, ugy vadnak melly Causanak [ügy] kimenetelét a' jövendő idő megmutattya." Az utólagos bejegyzés szerint, a párt 1765-ben szétválasztotta a szuperintendens. Hasonló eseteket idézhetnénk még az egykori anyakönyvből, de a brassói szász evangélikus gyülekezet Honterus levéltárának iratanyagából is, ahol minden bizonnyal – némi kutatás után – előkerülhetne maga a püspöki végzés is.

Hogy a békéltetési eljárás még a 19. század végén is gyakori volt, arról a türkösi lelkész ügyvezető naplója tanúskodik. A csernátfalusi gyülekezetből kiváló türkösiek frissen megválasztott lelkésze1886-ban mindent feljegyzett. Ebből tudjuk, hogy szeptember 29-én „türkösi Kis Andrásné született Istók Anna panaszol férje ellen, ki őt elhagyta, nem gondol vele, férje mással él vadházasságban, s gyermeke is született; Oláhországból hazajövén, kéri megidéztetését.

Kiss András és Istók Anna megjelennek szeptember 30-án reggel 8 órakor. A férje előadja a neje botlásait, lealjasodását, hogy legényekkel tart, és még a katonai laktanyába is bejárogat. A legényeket leitatván, neje reá bőszítette s majdnem agyon verette, elpusztítani óhajtva őt. Ilyenféle tetteiért nem kíván vele élni s majd, ha a kőmívesmunka ideje lejár, állandóan hazajövend Oláhországból, s ő fogja a neje által megkezdett ügyet kezébe venni s elintézni. Addig haladékot kér. November végére idéztetnek.

November 18. Idézetre megjelennek türkösi Kiss András és neje Istók Anna viszálykodó házasok; eléadják szívök keservét és panaszát; egyik a másik iránt táplált ellenszenvét, hibáját és elkövetett botlásait felsorolván: az eskü szavaira figyelmeztetnek, melyben hűségre és szeretetre kötelezték volt egymás iránt magokat. Kéretnek a kölcsönös megbocsátásra s főként arra, hogy a múltakat feledjék s temessék el az elkövetett botlásokat és éljenek becsületes, keresztényi házaséletet.

Az elmondott szavak nem voltak hatás nélküliek: a nő kijelenti, hogy ha a férje őt megbecsüli és nem bántalmazza, kész a békére s hazamegy a férj házához. A férj hasonlóképp kész megbocsátani nejének, ha illően viseli magát, és mindenekfölött kerüli a rossz társaságot stb. Ezek után a férj kívánatára ezen közös fogadalmat aláírják és békekezet fogva eltávoznak."

Ha már írtam keresztelőről és esküvőről, lássuk a temetési bejegyzéseket is. Csernátfaluban: „1764. Mens Januar: Die 7: Tser: [Csernátfalu] Ör[eg] Szén Istvánné, kit az igaz I[ste]n meglatogata sok bűneiért, sulyos betegsegel, kinek vegezetre megeméßtvén az orot a fene, I[ste]nhez megtérvén, meghala." „1765 Mens. Januar: 25. Türkösi Kále Anna, kit minekutána a tißtátalan paráznaságért I[ste]n Őfelsége sulyos betegségel meglátogatná, halva szülvén e világra a maga magzatját, 8 napok múlva a szülés után meghala." „1804 April 2 Türk. Jakab Furus fajtalansága miatt, a' Kaszárnyákba Frántzal [a szifilisz korabeli megnevezése] megtelvén megholt, előbb Penitentiát tartván." „Anno eod. D. 28. May. Bátsf. Lőrintz György Leánya sok lopása, részegségéről az ő jó szüleitől eléggé megintetvén, meg nem türtözék, hanem lopásban tapasztaltatván, megfogattaték, és a Türkösi Major Háznál levő Tömletzben fogva tartatván, a pokolbéli gonosz lélek arra ingerlé, hogy ott magát felakaszta, és szüleinek nagy bánatjokra az életből boldogtalanul kimulék, és a Brassai Hohérok által eltemetteték."

Előfordult a temetési szertartás megtagadása is. Hétfaluban általában az elhunyt templomkerülő életmódja szerint, Barcaújfaluban azonban a gyermekhalandóság megfékezésének érdekében. Ugyanis bármennyire is kötelező volt a himlő elleni oltás, sok szülő elmulasztotta ezt, így ebben a faluban kirívóan magas volt a himlőben elhunyt gyermekek száma.

Számtalan iratanyagot találunk még a már említett brassói Honterus Levéltárban. Bár a 18. századi ügyek súlyossága egy-egy esetben számottevő, a vallomások, a leírások megfogalmazása, hangneme mégis legtöbbször mosolyt csal a 21. századi olvasó arcára. A különböző ügyek felsorolását zárjuk néhány ott található 18. századi irattal.

„Ao. 1759. d.12 Marty. Én Szelí Izsák p.t. Apáczai Lelki Taníto egy nehány Embereket igaz lelkemeret esmeretére megkérdezék, hogy ifjú Bene György mind viselte légyen magát Hites Társához Moria Annához Kik is eképen fatealanak [vallanak].

Primus Testis [első tanú] Bölöni Mihály [...]. Tudom bizonyoson 's vallom igaz Lelkem esmérete szerint, hogy ifjú Bene György a Feleségét Gyermek ágyába, és a' Napát is megverte. Azt is láttam, hogy egy Mozsár törővel be akarta törni az ajtót és rútul káromkodott.

2dus Simon Mihály [...] fatetur. A' Lármát mikor hallanám Moria Anna házánál, én is odafuték, és látám azt, hogy mosár-törővel bé akarta törni az Ajtót ifjú Bene György ég ellen való káromkodással és kivevém a' kezéből a Mosár Törőt. [...]

4tus. Oláh Kata Fatetur ad Conscientiam [lelkiismeretesen]. Láttam, hogy a' Kést ki húzta és azt mondotta: illyen 's a' molyan Teremtették mind meg ölegetlek rendre.

Mi mindnyájan bizonyságok vagyunk arról, hogy Bene György mikor feleségét elhagyta, mindenét eltékozlotta, 's eladta mind marháját 's mind Gabonáját, a' Feleségét pedig csak Isten számában hagjta és a' Feleséginek Semmit nem hagyott."

A másik szövegben, amelyet a hosszúfalusi evangélikus lelkész, Szász András írt Petrus Cloosnak, a brassói főpapnak (inspektornak), már az ügy kimenetelét is olvashatjuk.

„Jesum Salutem! [Jézus üdvéért!]

Hoszszufalusi Pandi Szász Andrástol parázna kurva hirben kevertetvén Bálint János Panna, az ő tisztességéért engemet legitime requirált [törvényesen keresett, kért]. Én is szoros tiszti kötelességem szerént, igasságába belé tekéntvén, őtett a' T. Város Hites Bábájával már ma újonnan harmadszoris ferio kívül belől megvisgáltattam. A' Bába Lelkes hitére tisztának és szüzessége fel bomlása nélkül valonak mondja a' szemeljt. Ömagais erös hittel tagadja, hogy Szász Andrással közösülése nem volt. Az harmadik pedig legnagyobb, hogy a' mint a' Kegyelmed szavaibol értettem: a' Legény turpissimam gloriationem reclamavit [csúnyán kérkedve ellentmond]. A' melj dolgoknak igasságárol Kegyelmed a' Leánynak adjon testimonialist [rendelkezést], hogy a' Tist Biro Úr sententiaja [ítélete] alol felszabadithassuk, és a' Szentségre botsáthassuk. Mert itéletem szerént ártatlan, és az ő lelkét fogságban és gyötrelemben nem tarthatjuk, sőt lelkünk veszedelme alatt, tovább el semmis vethetjük. Az Úr Isten légyen segedelemmel.

Corona, Die 27. July Ao 1758.re"

*

Míg a 18. században még számtalan ilyen iratot találunk akár a gyülekezeti, akár a szász levéltárban, a 19. századra már ritkábbak a hasonló stílusú ügyek. A peres ügyek között leggyakrabban válási ügyeket találunk, illetve gyülekezetbeli viszályokat, ám a brassói újságok megjelenésével, ezek az ügyek már inkább ott kaptak nyilvánosságot. A 19. század felfogása szerint minden fórumon nevelni kellett a fiatalokat, leány- és legénytársaságokat létrehozva, amelyeknek a belső szabályrendelete tartalmazott olyan bírságokat, amelyeket korábban a gyülekezet határozott meg pl. istentisztelet látogatásának elmulasztása, az ünnepnap megsértése esetén. Nagyobb erkölcsi vétségekre a 19. század második felében már alig találunk adatokat, az anyakönyvek szerepe is a ma ismert népmozgalmi adatok bejegyzésére korlátozódott. A terepmunka során már csak egyetlen asszony említette az 1990-es években, hogy Tatrangon még létezett szégyenkő az ő fiatalságában, azaz a II. világháború előtt. Az egyes gyülekezetek hasonló ügyeinek ismertetéséhez további kutatásokra van szükség, és amennyiben a gyülekezeti irattárban vannak hasonló peres iratok, a következő lépés az ítéletek szövegének megkeresése akár a brassói Honterus Levéltárban, akár a nagyszebeni állami levéltárban található püspöki iratanyagban.

* KIADJA A HÉTFALUSI MAGYAR MŰVELŐDÉSI TÁRSASÁG – © HMMT, 2022. * ISSN 1582-9006 *

• HLAVATHY ZSUZSÁNNA, A BARCASÁGI CSÁNGÓ EGYESÜLET ELNÖKE

GYEREKPROGRAMOK A KÖZÉPPONTBAN

A Barcasági Csángó Egyesület nyári gyerekprogramja

Egyre nagyobb kereslete van a gyerekprogramoknak, és azok közül is kiemelkednek a nyári gyerekprogramok, amikor a szülők nagy része nehezen tudja megoldani a gyerekek felügyeletét a vakáció ideje alatt.

A 2021-ben először szervezett napközis gyerektábor akkora sikernek örvendett, hogy szinte kötelezte a Barcasági Csángó Egyesületet, hogy idén is igyekezzen megszervezni és lebonyolítani ezt a programját. A tavalyi év egy nagyon szerencsés év volt, mert egy nagy támogatásnak köszönhetően nagyon kedvezményes áron tudtuk felajánlani a tábort, de ugyanakkor jó lehetőség volt tapogatózni, hogy indokolt-e egy ilyen tábor szervezése. Az igényfelmérés nagyon sikeres volt és igazolta a tábor szükségességét.

Az idei évben sajnos már nem rendelkeztünk akkora támogatási alapokkal, viszont ismét sikerült, ha nem is a tavalyi áron, de mégis kedvezményesen megszervezni. Az idei tábor költségeinek egy részét a **Communitas Alapítvány,** az **Emma La Dolce** brassói fagyizó támogatta, a különbséget pedig a résztvevő gyerekek szülei fedezték.

A kéthetes napközis tábor a „Napközis népi gyerekfoglalkozások az alapítványnál" címen szerepelt, és június 27. és július 8. között szerveztük meg, hétköznapokon 9 és 16 óra között. Az ajánlott program a tavalyihoz hasonló volt: 09:00-10:00 gyerekek fogadása a táborba (a tavalyi kéréseket figyelembe vettük, az idén korábban el lehetett hozni a gyerekeket), 10:00-11:30 foglalkozások (tánc, játék, kézműves foglalkozás, felváltva, ami azt jelentette, hogy minden gyerek mind a 3 foglalkozáson részt vett naponta), 11:30-12:30 népdaltanulás, gyümölcsszünet, 12:30-14:00 foglalkozás, 14:00-14:30 ebédszünet, 14:30-16:00 foglalkozás.

Első héten 84 gyerek, második héten pedig 68 gyerek vett részt a táborban. A gyerekek három korosztályban csoportosítva (5-6, 7-8, 9-13), csoportonként maximum 30 fő, vettek részt a foglalkozásokon, a szünetekben pedig korosztálytól függetlenül keveredtek, játszottak, szocializálódtak. A tábor ideje alatt a magyar nyelv használata, a magyar népdalok és néptánc tanulása, gyakorlása, valamint a kultúránkat kiegészítő kézműves foglalkozás művelése volt az elsődleges cél. Ugyanakkor nagyon jó lehetőség volt ismerkedni és új barátságokat kialakítani, ugyanis nagyon kevert volt a részvevők listája. Voltak gyerekek Négyfaluból, Brassóból, Háromfaluból, Szentpéterről, Botfaluból, de volt résztvevő az Egyesült Államokból is, aki a nagyszülőknél vakációzott, és neki ez egy nagyszerű alkalom volt magyar környezetben, magyar gyerekekkel társalogni.

Ismét beigazolódott, hogy az ilyen típusú táborokra nagy szükség van, ami arra késztet, hogy a továbbiakban is törekedjünk megszervezni, illetve támogatókat szerezni, hogy megoldást nyújtsunk a szülőknek a nyári vakációs felügyeletben. Ugyanis itt a gyerekek a biztonságos környezet mellett, korukhoz hasonló gyerekekkel találkoznak, valamint további megerősítést kapnak a nemzeti identitásukban, kultúrájukban és hovatartozásuk terén.

A tábor kedvezményes ára a fő támogatóknak köszönhető, a **Communitas Alapítványnak,** az **Emma La Dolce cégnek - mint említettem -,** továbbá segített a **059-Zajzoni Rab István Cserkészcsapat** a nagyméretű sátor kedvezményes bérbeadása által, valamint a 15 önkéntes, aki átlagban 30 órát adományozott a nyári vakációjából a közösségnek. Nagyon hálásak vagyunk a munkájukért, komolyságukért és lendületükért. Az önkéntesek név szerint: első sorban **Kiss Brigitta**, aki kiemelkedően teljesített, ugyanis ő 65 óra önkéntességet vállalt, **Antal-Biró Zsófia, Nagy Eszter, Kocsis Noémi, Tóth Eszter, Máté Ida, Romfeld Evelin-Rebekka, Jakab Csenge, Bartos Király Júlia, Székely Szende, Fekete Petra, Fekete Magor, Benedek Krisztina, Tajzs Anita**. A néptáncok és népdalok oktatását Ráduly

Sándor és Gyopár vállalta. A kézműves foglalkozásokat a Barcasági Kézműves Egyesület kézművesei biztosították: Czimbor Izabella, Szitás Mária, Pál Izabella, Géczi Kinga, Magdó Gyöngyi. Az idei program táborvezetője Dombi Orsolya és Nagy Emese volt, akik segítsége nélkülözhetetlen volt a program lebonyolításban.

A Barcasági Csángó Egyesület a kéthetes napközis tábor és a június 1-én szervezet gyereknap által igyekezett új színfoltot és kikapcsolódási, valamint kapcsolódási felületet biztosítani a magyar családok és gyerekek számára. Öröm és a munkánk elismerése a nagyszámú résztvevő és sok pozitív visszajelzés. Egy közösség csak összefogás által tud megmaradni és minőségi életteret biztosítani magának. Erre nagyon szép példa a gyereknapot megelőző kerítésjavítási munkálat, ahol 5 embernek, kiemelkedően **ifj. Gócza István, Gödri Szabolcs, Biró Zsólt, Stanciu Gabi,** valamint **ifj. Magdó János, Hlavathy Péter, Fejér János, Rab Tamás** munkájának köszönhetően 50 méter kerítés került a helyére, ezáltal növelve a helyszín biztonságát a gyerekek számára. Nagyon hálásak vagyunk a munkátokért és reméljük lesz erre még hasonló példa.

Design Kovács Eszter Apolka.